

A BÁNSÁGI SZENTEGYHÁZAK

A templomokkal kapcsolatban először is egy felmerülő kérdésre kell válaszolnunk: *Az Isten lélek: és akik őt imádják szükséges, hogy lélekben és igazságban imádják* (Jn 4,24)- mondja az Úr Jézus a szamaritánus asszonynak Jákob kútjánál. Miért van hát szükség mégis templomra?- ez a kérdés sokszor felmerül az emberben, de ha jobban megfontoljuk, hamar feleletet kapunk rá. Az ember e világi elfoglaltsága, s anyagiakba zárt természete miatt figyelmeztetni kell Istenre. Erről maga az anyagi természet is gondoskodik a zsoltáros szavai szerint: *Isten nagyságát hirdeti az ég* (Zsolt 18).²⁹ A természet tanítása mellett azonban szükség van intézményes figyelmeztetőre is, s ez a templom. Isten házának szükségességéről szólnak Krisztus meghagyásai is: *Menjeteek tehát, tegyéteek tanítványommá mind a népeket* (Mt 28,19), *Ezt tegyéteek az emlékezetemre* (Lk 22,19), de mégis a tanítás és Krisztus testének vétele –helyhez kötött. Az emberi természetnek a legmegfelelőbb hely erre a templom, melyet a magyar nép biblikus elnevezéssel *szentegyháznak* hív. A szentegyház univerzális és népi jellegű. Az univerzális jelleg mellett mindig van benne valami sajátos népi is a templom környékén lakó népek szerint. S ezt a jelleget megtaláljuk a bánsági szentegyházakban is. A népiség leginkább a belső díszítésben nyilvánul meg. Sajnos, a középkori templomromokból csak a külsőre tudunk következtetni. De némi archeológiai emlékek is maradtak tőlük. Leginkább azonban csak leírásokból, oklevelekből, krónikákból következtethetünk rájuk. E kutatásunkban természetesen segítségünkre van a szó hagyomány is, a régi archaikus imák („forgókereszt”). De sok mindenre rávilágítanak az egyházak népies nevei is. A népi sajátságáról tanúskodnak a patrocíniumok is, amelyekre a továbbiakban még rátérünk.

A monostoros szentegyházak eszméje és stílusa Bánságban bencések és ciszterciták cluny szelleméből fakadt. A templomépítésben természetesen a világi patrónusoknak is nagy szerepük volt. Ezek között első helyen a királyt kell megemlítenünk, aki apostoli jellegénél fogva a templomépítéseket magára kötelezőnek is tartotta. A templomépítéseket a hit és nemzeti fellendülések eszmeileg is erősítették. Ki ahogy tudott társadalmi és anyagi tehetsége szerint épített. Az eszme mindenkinél ugyanaz volt, a forma a társadalmi és a vagyoni helyzetet tükrözte. A szent építkezések további építkezésre ösztönözték a keresztényeket, s volt idő, amikor az embereket valósággal építési láz öntötte el. Az építkezés a hit frissességével terjedt. A szorgalomnak végső oka az apostolkodás, a hit terjesztése volt.

E kérdések mellett az is felvetődik, hogy miért épp e vidéken oly fokozott a templomépítési buzgalom? A feleletet többek között Bánság földrajzi fekvésében találjuk. A Maros mente és Bánság az észak-nyugat és dél-keleti utak csomópontjában volt. Itt húzódott a nyugati és keleti kereszténység találkozásának határvonala is. Ezért a nyugatiak igyekeztek itt védelmi bástyákat építeni a nyugati kereszténység védelmére. E templomok a kereskedelmi vízi utak mentén épültek

²⁹ Sík Sándor fordítása

(só-, fa-, kőszállítás). A víz menti építkezés szükségessége a monostorok gazdasági jelentőségét is hangsúlyozta. Az itteni építkezések a vidék lelki és anyagi megerősítését jelentették. A monostorok, ha kellett, várakká is átalakultak s fel-tartóztatták a tatárokat, a kunokat, ezért az ellenség igyekezett lerombolni azokat.